

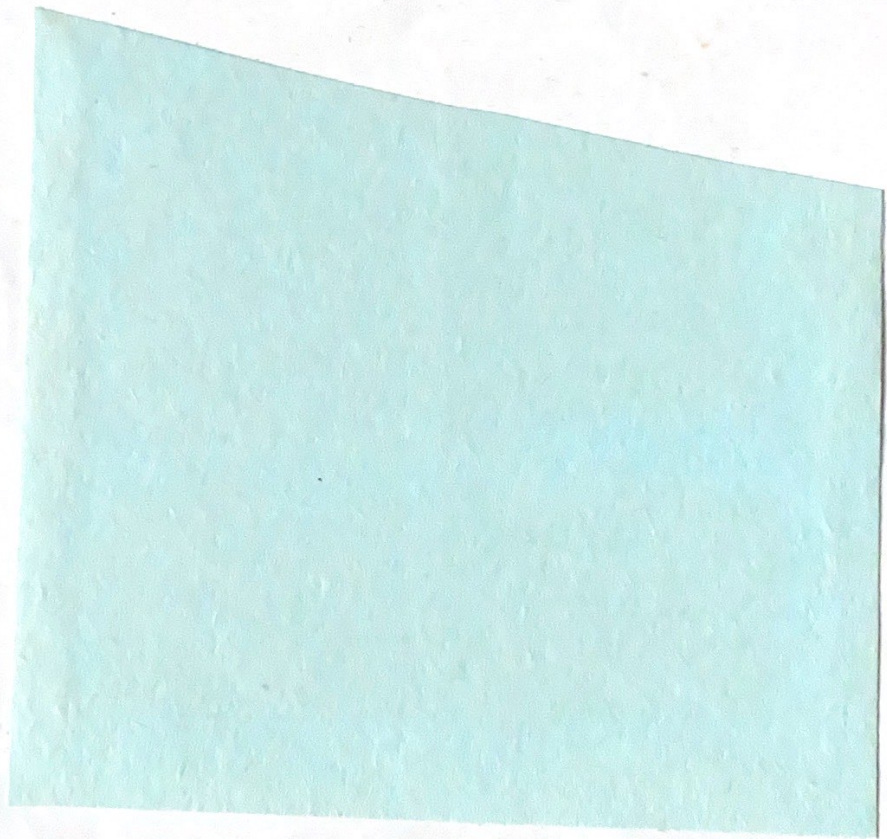
1237

Feb. 1: 853

ИВАН ПРАНИЧО

ИЗДАНИЕ

ІВАН ФРАНКО

1237/2

К А З К И

ЗАЯЦЬ І МЕДВІДЬ
ЛИСИЧКА-ЧЕРНИЧКА
МУРКО Й БУРКО

(Часть II. збірки „Коли ще звірі говорили“)

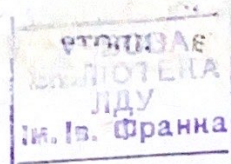
ІЛЮСТРАЦІЇ В ТЕКСТІ МИСТЦЯ
ПЕТРА ЛАПИН А. - ОБГОРТКА
І ВКЛАДНА КОЛЬОРОВА ІЛЮСТР.
МИСТЦЯ ПАВЛА КОВЖУН А.

ЛЬВІВ, 1924.

НАКЛАДНЯ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ И АНТИКВАРНІ

Львів, Ругонського 22.

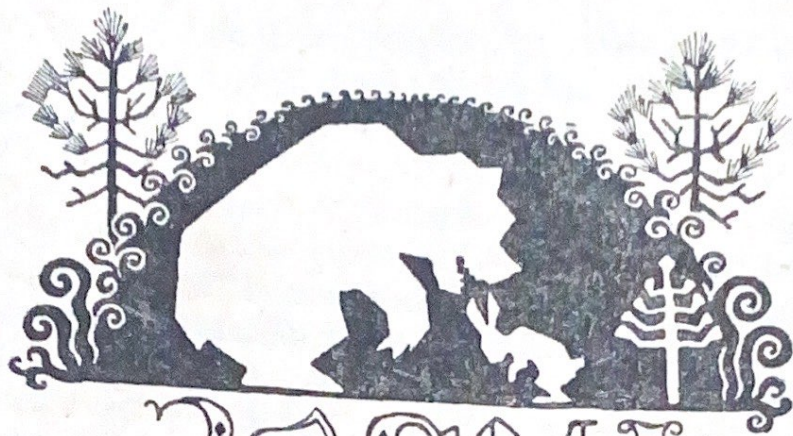

*Наб. франкознавство
РІДУ ім. І. І. Франка
зв. № 853*

372418

Друковано 5.000 примірників.

ДРУКАРНЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

ЗАЯЦЬ МЕДВІДЬ.

Був собі в однім лісі Медвідь, та такий дужий та лютий, що страшно й казати! Піде було по лісі і душить та роздирає все, що здибле: одно з'їсть, а десятеро й так покине, тіло дармо життя збавиць. Ліс був великий і звірини в нім багато, та проте страх пішов на всіх. Адже-ж так і року не мине, а в цілім лісі душі живої не лишиться, коли Бурмило буде так господарювати. Рада в раду, присудили звірі такий спосіб. Вислали до Медведя депутацію і веліли йому сказати:

— Вельможний наш дідичу, пане Медведю. По що ти так знущаєшся? Одного з'їси, а десятох зо злости розідреш

і покинеш? Адже так до року, то й душі живої в лісі не стане. Ліпше ти ось що зроби: сиди собі спокійно в своїй гаврі, а ми тобі будемо щодень присилати одного споміж нас, щоб ти його з'їв.

Вислухав Медвідь тої мови та й каже:

— Добре! Але памятайте собі: як мене хоч одного дня ошукаєте, то я вас усіх пороздираю! Від того дня почали звірі день поза день посилати Медведеві одного споміж себе. Чи трапиться старе та немічне, чи бідна вдовиця, котрій і жити не хочеться на світі, чи дурновате яке вдасться не вміє собі ради дати на світі, зараз звірі посилають се до Медведя, а той не питає, розірве та й харчується собі спокійно.

Далі не стало вже старих, дурних та осиротілих, прийшлося вибирати з таких, що їм не хотілося вмірати. Почали кидати удень жереб: на кого впав льос, той мусів іти до Медведя і датися йому з'їсти.

Одного дня випав льос на Заяця. Перелякався бідний Заяць так, що не суди Боже, та що було робити? Ходили другі, мусить і він. І не змагався, — тільки випросив собі годинку часу, щоби з жінкою й діточками попрощатися.

Та поки там жінку знайшов, покивсю сімю скликав, поки попрощалися, та наплакалися, та наобіймалися, то вже сонце геть з полудня звернуло. Врешті прийшлося Заяцеві рушити в дорогу.

Іде бідолаха до медвежої гаври. Та не думайте, що йде заячим кроком-скоком, що біжить вітрові наздогін! Гай, гай! Тепер бідному Заяцеві не до скоків. Іде нога поза ногу, іде та й постайкує, та все рясні сльози втирає, та зітхає так, що аж лісом луна іде. Аж ось бачить, — серед

ліса криниця кам'яна, оцямрована, а внизу вода глибока. Став Заяць над цямриною, заглядає вниз, а його сльози тільки кап-кап у воду. Та побачивши в воді свою подобу, почав їй придивлятися уважно, і нараз повеселів і аж підскочив із радості. В його голові заблисла щаслива думка, як-би йому й самому від смерти вратуватися і всіх звірів вибавити від сього лютого та безрозумного Медведя. І вже не плачучи і не зітхаючи, а що-духу біжучи, він поспішав до медвежої гаври.

Було вже близько вечера. Медвідь весь день сидів у своїй гаврі та ждав, коли то звірі пришлють йому когось на обід. Ждав і не міг нікого дождатися. Голод почав йому докучати і разом з голодом почала злість підступати під серце.

— Що-ж се значиться, — ревів Медвідь. — Що вони собі думають? Чи забули про мене, чи може їм здається, що одною Вороною я маю бути два дні ситий? О, прокляті звірі! Коли мені в тій хвилі не прийде від них страва, то кле-нуса буком і берестом, що завтра, скоро світ, рушу до ліса і повидушую все, що в нім є живого, і одного хвоста не лишу!

Та минала хвиля за хвилею, година за годиною, а страва не йшла. Надвечір уже Медвідь не знав, що з собою зробити з голоду і лютости. В такім на-строю застав його Заяць.

— Га, ти, помано, ти, хлистику! ти, гусяче повітря! — кричав на нього Медвідь. — Що ти собі думаєш, що так пізно приходиш? То я на тебе, такого комаря, маю цілий день о голоді ждати?

Затремтів Заяць, почувши медвежий крик і люті медвежі слова, та по хвилі стямився і, станувши на задніх лапках перед Медведем, промовив як міг найчемніше:

— Вельможний пане дідичу! Не моя в тім вина, що так пізно прихожу. І звірів не можеш винуватити. Нині, в день твоїх іменин, вони ще досвіта зібравшись, вильосували були для тебе нас чотирьох, і ми всі як стій пустилися до тебе, щоби ти, вельможний паночку, мав нині добрий баль.

— Ну і що-ж? Чому ж так пізно приходиш і де тамті три? — запитав Медвідь.

— Трапилася нам дуже погана пригода, — мовив Заяць. — Міркуючи, що в тім лісі нема иншого пана, крім тебе, йдемо собі спокійнісенько стежкою, коли нараз із укріпленого, камяного замку вискочив величезний Медвідь, та й до нас. „Стійте!“ кричить. Ми стали. „Куди йдете?“ Ми розповіли поправді. „Го, го!“ крикнув він: „нічого з того не буде. Се мій ліс і я не позволю, аби ви своїм мясом годували якогось прибуду, що тут не має ніякого права. Ви мої і я беру вас собі на обід“. Почали ми проситися, благати, почали говорити, що нині твої іменини і дуже негарно буде, коли ти в такий день лишишся без обіду, — та де тобі, ані слухати не хоче. „Я тут пан, — кричить, — і я один маю до вас право, і ніхто мені тут не сміє втручатися“. І взяв нас усіх чотирьох до свого замку. Ледве-неледве я упросив його, щоб хоч мене одного пустив до тебе, щоб я дав тобі відомість, як стоїть справа. Тепер, вельможний дідичу, сам поміркуй, чи ми винні тому, що ти сьогодні з голоду намлівся, і що тобі далі робити.

Почувши се оповідання, Медвідь аж увесь наїжився. Вся його злість обернулася на того нового супірника, що так несподівано вліз йому в дорогу.

— Се що за якийсь непотріб непотрібний посмів сюди вдертися? — ревів він, драпаючи землю пазурами. — Гей, Заяче, зараз веди мене до нього, нехай його розірву на дрібні шматочки!

— Вельможний дідичу! — мовив Заяць, — се дуже могучий пан, страшний такий...

— Що? ти думаєш, що я буду його боятися? Зараз веди мене до нього, — побачимо, хто буде дужчий.

— Вельможний дідичу, але він жиє в камянім замку...

— Е, що там мені його замок! Веди мене до нього, вже я його достану, хоч-би він сховався на сам вершок найвищої смереки.

Попровадив Заяць Медведя до криниці та й каже:

— Вельможний дідичу! Велика твоя сила! Ади, твій ворог, як тільки побачив, що ти наближаєшся, зараз драпнув і сховався до свого замку.

— Де він? де він? — кричав Медвідь, оглядаючися довкола і не бачучи нічого.

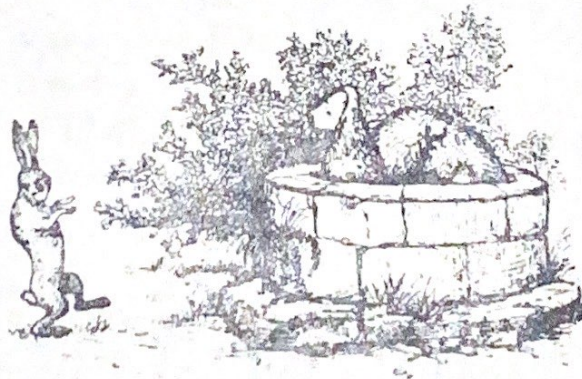
— Ходи сюди і заглянь ось тут! — мовив Заяць і підвів Медведя до криниці. Став Медвідь над цямриною, глянув униз, аж там справді Медвідь.

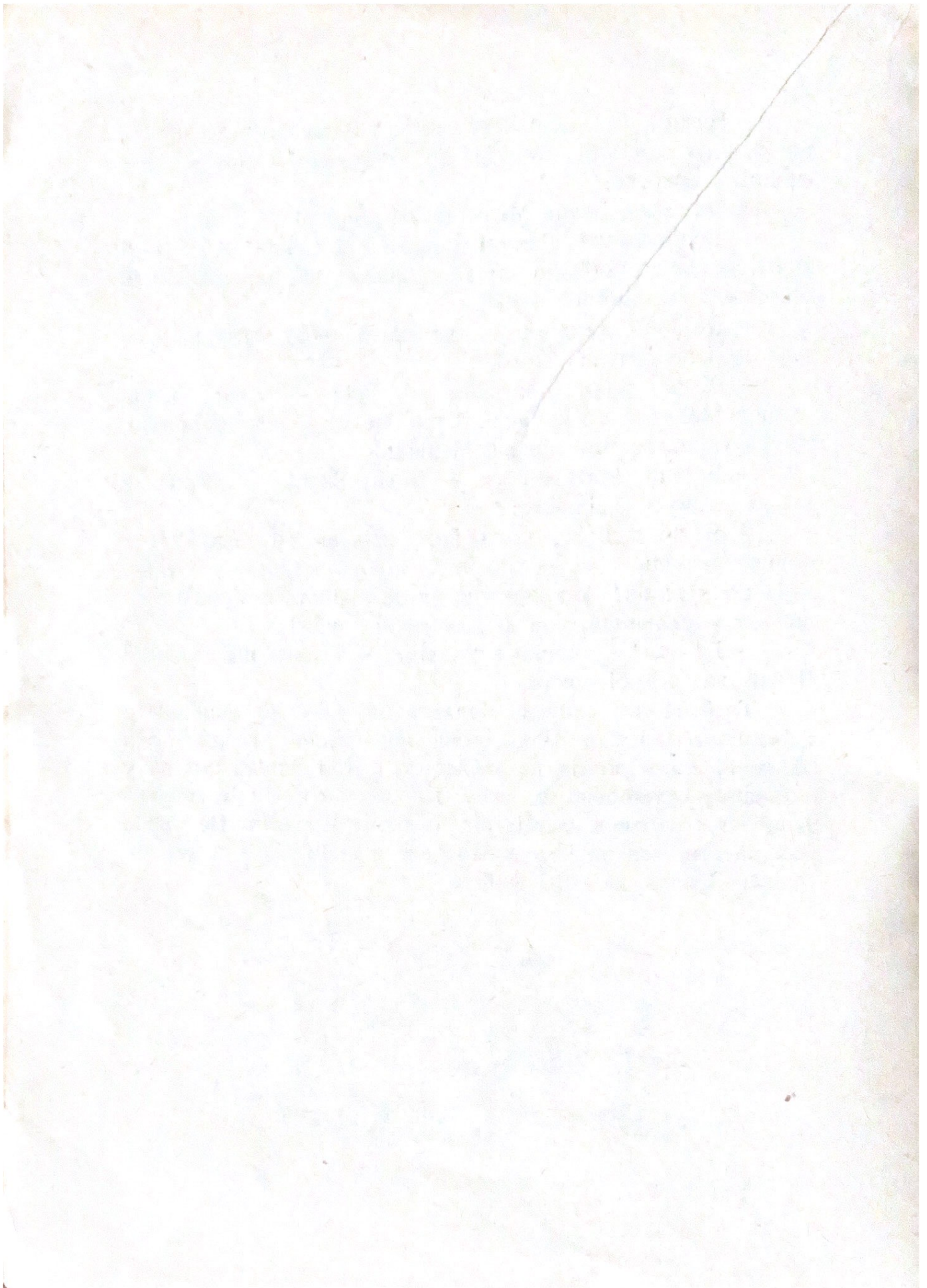
— Бачиш свого ворога, — мовив Заяць, — як заглядає зі свого укріплення?

— Я не я буду, коли його звідтам не досягну! — мовив Медвідь і як не рикне з цілого медвежого горла вниз до криниці! А з криниці як не відібеться його голос ще вдвоє сильніше, мов з величезної труби!

— Га, так! — скрикнув Медвідь. — Ти мені ще грозиш? Чекай-же, я тобі покажу!

Та й за сим словом Медвідь ба-бавх до криниці та й там і затопився. А Заяць стояв при цямрині і глядів, поки звірячий ворог зовсім не заллється, а тоді скочив що-духу до звірів і розповів їм, яким то способом він змудрував Медведя і вибавив їх усіх від тяжкого нещастя. Не треба вам казати, яка радість запанувала в цілім лісі і як усі дякували Заяцеві за його вчинок.

Лисичка-Черничка

Важко було Лисичці хліба добувати. Постарілася вже, послабла, а їсти хочеться. От вона вдалася на хитрощі. Забігла десь у комин, обмазалася сажою та й ходить по лісі, голову звисивши, важко зітхаючи та чотки¹⁾ перебираючи. Звірі зразу боялися, почали тікати від неї, та вона масенько вговорювала їх:

— Бог з вами, дітоньки! Куди се ви! Мене боїтеся? Ні, не бійтеся, мої голубята. Бачите, я черничкою зробилася, Богу служу, постом тіло морю, поклони бю, на прощу до святого місця збираюся.

Почув се Півень. Дуже його зворушила лисиччина побожність та й каже до неї:

— Лисичко, Божа черничко, возьми мене з собою на прощу.

— Добре, Півнику. Та що ти будеш пішки йти? Сідай на мій хребет. Багато я з твого роду душ загубила, то

¹⁾ Рожанець по яким моляться монахи.

нехай хоч сю покуту за се прийму, може мені Бог гріхи дарує.

Сів Півень Лисичці на хребет, везеться. Аж здибають Голуба.

— Кудя ви, люде Божі? — питає їх Голуб.

— На прощу до святого місця.

— Возьміть і мене з собою.

— Добре, Голубчику, — мовить Лисиця. — Сідай і ти на мій хребет обік Півня, там і для тебе буде місце.

Сів Голуб. Їдуть... Аж ось зустрічається їм Селезень (Качур).

— На добрий день, люде Божі! А куди се вас Бог провадить?

— На прощу до святого місця.

— Возьміть і мене з собою.

— Добре, синку! — мовить Лисиця. — Сідай на мій хребет. Там ще і для тебе найдеться місце.

Ішли вони, йшли, аж дійшли до широкої ріки. Прийшлося їм тут ніч ночувати, ще й день спочивати, порома дождати. От Лисичка й мовить:

— Слухайте, мої дітоньки! Ось перед вами вода глибока, дорога далека. Бог знає, чи дійдемо до ціли, чи вернемо живі. Треба вам, дітоньки, висповідатися і покуту від-

бути, а як у кожного буде чисте сумління, то й дорога не така страшна буде.

— Добре! Ходімо шукати попа.

— А коли добре, — мовила Лисичка, — то нащо вам попа шукати? Аджеж я черничка, — духовна особа така сама, як і піп. Ходіть лишень одно за одним за мною в отсю нору, я вас висповідую.

Знайшла Лисичка нору під каменем, влізла до неї мов до сповідальниці, та й кличе Півня:

— Ну, Півнику, дитино моя, ходи сюди ближче, признавайся, чим ти Бога образив?

— Не знаю, Лисичко. Здається, нічого злого не зробив.

— Ой ти, грішнику, грішнику! — скрикнула Лисичка.

— А хіба-ж то не гріх, що ти до світа пієш і людям спати не даєш? А то хіба не гріх, що ти пієш удруге перед світом, а подорожні думають, що вже світає, рушають у дорогу і попадають у руки розбійникам? Адже се тяжкі гріхи, і за них тільки одна може бути покута — смерть!...

І Лисичка вхопила Півня, заволокла його до нори, загризла на смерть і зїла. А потім, облизавшись і дібравши покірного голоска, вистромила головку з нори і кликнула:

— А тепер ти, моє Голубятко! Підійди ближче, на тебе черга признатися до всіх гріхів.

— Які-ж там у мене гріхи, Лисичко-черничко?

— Ой, небоже! — скрикнула Лисиця. — Невжеж се

не гріх, коли ти по полю літаєш і зерно з поля, свіжо посіяне, видзьобуєш і пшеницю з колосся пеш? Се такий страшний гріх, що його тільки смертю можна спокутувати як слід.

І заким іще Голуб отямився, вже Лисиця вхопила його за головку, загризла і затигла до своєї нори. А потім, вихиливши голову, кличе Селезня:
— Ходи й ти, небоже, сповідатися!

— Чого мені сповідатися? — відмовляє Селезень. — Хіба я чим Бога прогнівив?

— Ой, синку, синку, не говори так! — побожно зітхаючи, мовила Лисиця. — Наблизися тільки сюди до мене, я тобі повім, який у тебе гріх на душі.

— То кажи, я й відси чую, — мовив осторожний Селезень.

— Страшний гріх! Аджеж се ти у короля корону вкрав і собі на голову настромив! Поглянь лише в зеркало, як у тебе вся голова вилискується!

— Неправда, Лисичко! Не вкрав я королівської корони! Се ти сама вкрала її.

— Я? — скрикнула Лисичка. — Як ти можеш се говорити?

— Бо у мене свідки є, — мовив Селезень. — Ось зажди лишень тут, я їх зараз приведу.

Лисичка думала, що Селезень приведе їй Качок, Гусей, або інших своїх свояків, і почала скубти Голуба, з'їла його й жде в своїй норі.

Тимчасом Селезень іде дорогою, аж назустріч йому стрілець. Уже намірився, курок відвів, щоби убити Селезня, та сей крикнув до нього:

— Стрільче, стій, не вбивай мене! Ходи за мною, я тобі покажу лисиччину нору, ще й саму Лисицю викличу.

Зібрався стрілець, пішов за Селезнем, засів у корчах і навів стрільбу просто на вхід норі. А Селезень наблизився до норі та й кричить:

— Лисичко, Лисичко, виходи!

— А що там? — питає Лисичка з середини.

— Се я, Селезень, прийшов і свідків привів.

— Ходи з ними до хати.

— Ні, Лисичко, вони не хочуть до твоєї хати, бо їм там за тісно буде.

— Хіба їх так багато?

— Ні, Лисичко! Та що там балакати! Вийди, то сама побачиш.

— Ледве Лисичка вихилила голову з нори, аж тут рушниця грим! Ударило Лисиці мов горючим полум'ям у очі. Тільки й могла, що скрикнути на Селезня:

— А куций день! А чорна година на тебе і на твоїх свідків!

Се були її остатні слова.

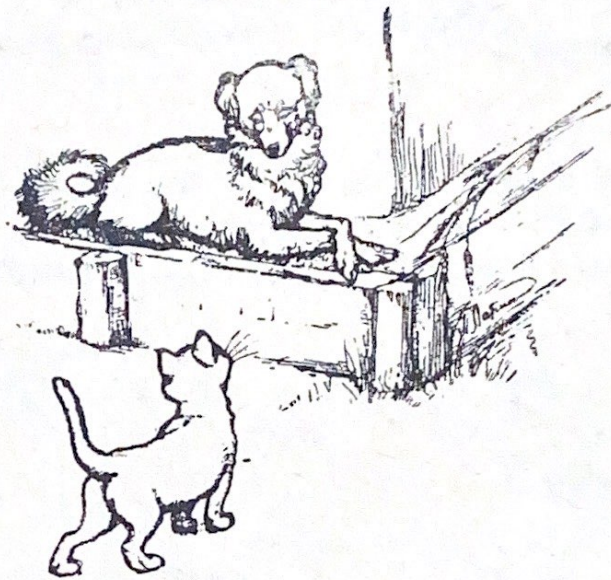
Був собі в одного господаря Кіт Мурко, а у другого Пес Бурко. Хоч то Пес і Кіт звичайно не люблять один другого, та Мурко з Бурком із самого малку були великі приятелі.

От одного разу, саме в жнива, коли всі з дому позабиралися в поле, бідний Мурко ходив голодний по подвірю і муркотів дуже жалібно. Рано господиня, вибираючися

в поле, забула дати йому їсти, — значить, прийдеться бідному терпіти аж до вечора... До ліса було йти далеко, в стрісі Воробчиків не чути ніяких: що тут бідному Муркові в світі Божім робити?

— Ей! подумав собі, — он там у сусіда на шпіхлірі Голуби водяться. Я колись лиш одним оком заглянув: у двох гніздах є молоді Голубята, такі ситі та гладкі, як подушечки. От би мені таке одно Голубятко в пригоді стало! Та ба, Бурко по подвірю ходить і шпіхліра стереже.

Хоч то ми з ним і приятелі, та я добре знаю, що на шпіхлір він мене не пустить. Нема що й говорити з ним про се. Зовсім собача вірність у нього!

Але голод не тітка. Муркові чим раз гірше докучав порожній живіт, от він і почав міркувати, як би то здурити Бурка та спровадити його геть із подвіря. При голоднім животі швидко думки йдуть до голови. От за малу хвилю мій Мурко біжить до Бурка, мов не знати з якою доброю новиною.

— Слухай, Бурцю! — кричить здалека. — Приношу тобі добру вістку. Ось власне тепер я сидів за селом на високій липі, — знаєш, там на роздорожу коло хреста. Сиджу я собі та чатую на Воробчиків, коли бачу, а з су-

1892 382 918
The American people are in the hands of the...

сіднього села біжить межею якийсь Пес і несе в зубах ковбасу та таку довжезну, що оба кінці геть поза ним землею волочаться. Приніс під липу, оглянувся довкола, чи не підглядає хто, живенько випорпав під коренем добру яму, запорпав ковбасу, ще й каменем привалив на знак та й побіг. От така-то благодать! Я ледве всидів на липі, так мені запах до носа вдарив. Та що з того, не міг я пожитися нею, бо камінь тяжкий та й глини бестія напорпав багато. То може б ти, братіку...

Ще Мурко й не скінчив своє оповідання, коли Бурко зірвався на рівні ноги і мов вихор полетів за село під липу

шукати ковбаси. Він бідний також не дуже до переєнту наїдався, м'яса рідко й шухав, а ковбаса хіба в сні часом йому приєнилася. А тут на тобі, така ласка Божа під липою законана, ще й каменем привалена. Дранув Бурко так, що аж закурилося за ним. А Муркові тільки того й треба було. Не тратячи ані хвилі часу, він горі углом видранався на шпакір, вибрав собі котре найтонетіше Голубятко, вхопив його в зуби, та й гайда з ним до своєї хати. Там він вніла на аагату, положив Голубятко перед себе та почав хрупати, радієно муркотючи.

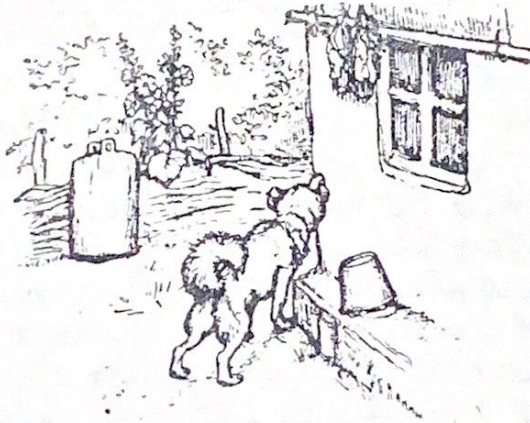
Тимчасом Бурко прибіг до липи, шукає, шухає, порпає нема ані каменя, ані глини, а ковбаси й духу не чути.

Вертає бідний, мов із лихого торгу додому, тай біжить просто на Муркове обійстя, щоби пожалуватися приятелеві,

пощо його здурив, та ставши за углом, він почув, як Мурко облизує балакає сам до себе:

— Ото дурень той Бурко! Він десь тепер певно вганяє по-під липу, язик висолопивши, та шукає ковбаси, а не знає, що я його Голубятком так славно пообідав!

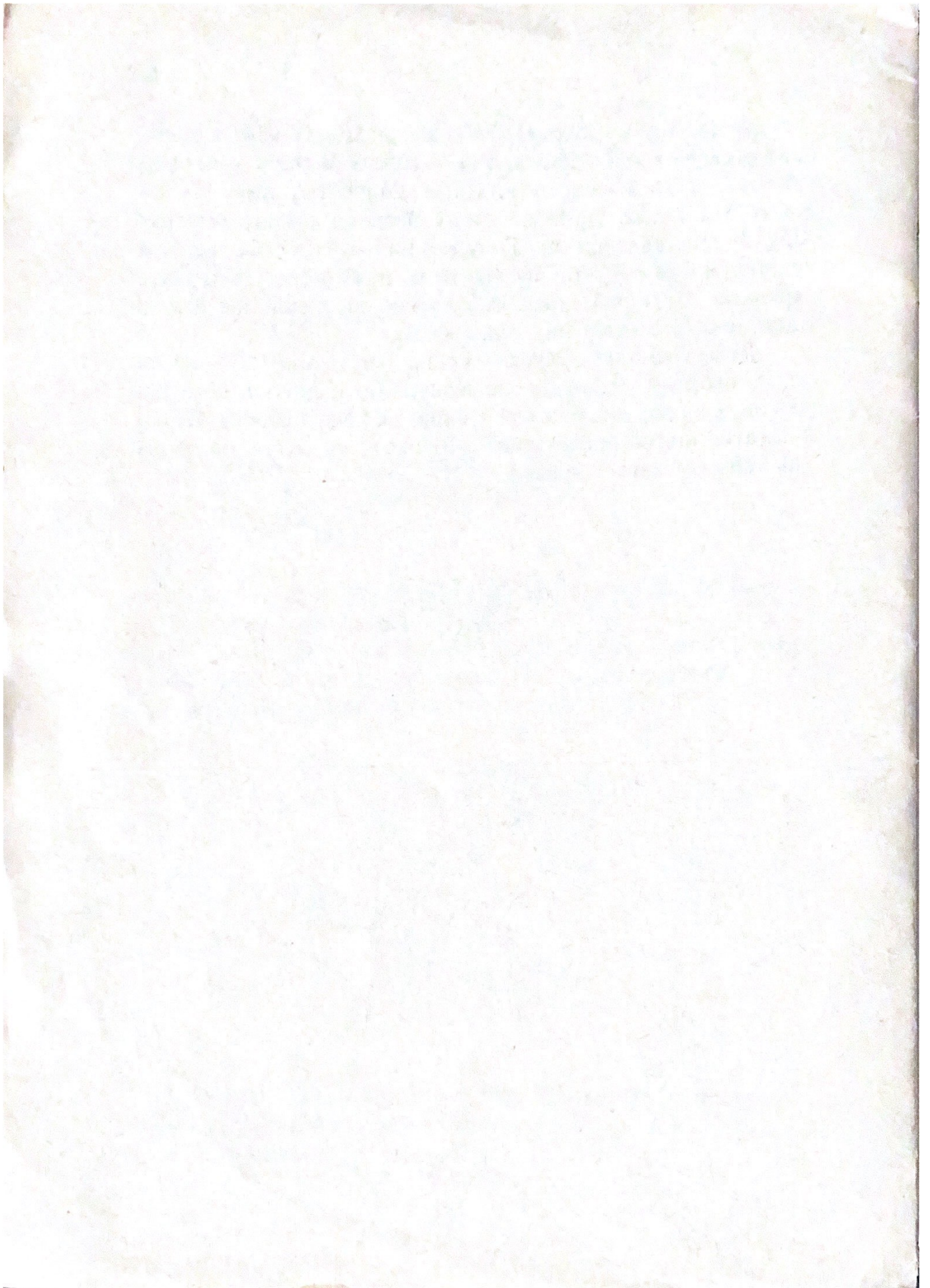

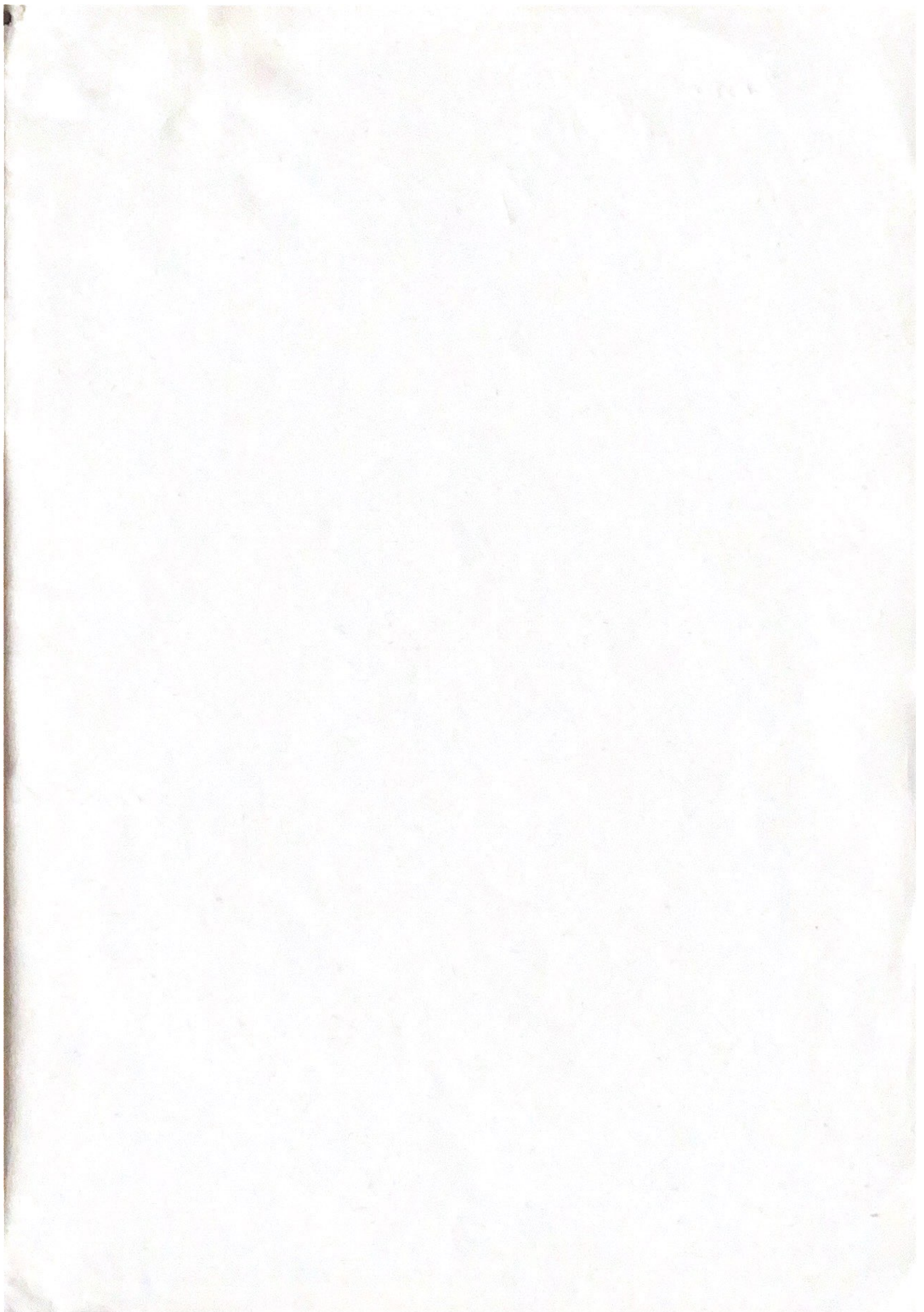
Драпнула Бурка по серці така фальшивість приятеля завзявся відплатити йому. Усміхаючись він підійшов до загати та й мовить:

— Ей, Мурку, Мурку! Ти гадаєш, що ти мене здурив що я повірив твоїй байці про ту ковбасу? Я сидів за плотом і бачив, як ти з нашого шпіхліра Голубятко взяв. Та по що тобі від мене критися? Чому було не сказати просто? Хіба я приставлений до Голубят пильнувати? Се не моя худоба. Я й сам був би не від того, щоб часом одно-друге схрупати. От хоч і зараз. А ну ходи та подай ще й мені одно, а собі можеш іще одно взяти.

Дуже втішився Мурко, чуючи таку мову, бо звісно злomu завжди радісно, коли пізнає, що й другий, кого він мав за чесного, такий самий злодій, як і він. І скочив Мурко з загати, щоби привитатися з Бурком, та сей в тій хвилі хап його за карк і роздер.

Feb. 11 1953

✓

2. Kov.

8/VII. 1370p.

29

372418

258

